

Kruuzemuntje : een teekening met de pen – J.J. Cremer

Geschreven in april 1866.

Handschrift door Koninklijke bibliotheek in 1952 gekocht van Antiquariaat Gijsbers en Van Loon te Arnhem (cat. 84, nr. 18). 19 fol. Aanvraagnummer: KW 134 B 11 / 64. Aanvraagnummer: KW CREM 5

Anneke, een meisje van een jaar of 8, woont met vader en oma in een klein huisje. Oma is bekend van de geneeskrachtige werking van kruizemunt. Anneke wordt door de alcoholische veldwachter beschuldigd van diefstal. Een van de thema's is "Wie goed doet, goed ontmoet": Anneke wordt uiteindelijk beloond voor haar goede daden.

1e druk in: Vaderlandsche Letteroefeningen, jrg. 107, 1867, I, p. 52-76.

2^e druk in: Kruuzemuntje en andere vertellingen. Leiden : A.W. Sijthoff, 1870. p. 1-56. Ook opgenomen zijn: Het jawoord; Van binnen en van buiten; Op den zolder.

3e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden : A.W. Sijthoff, [1873]. Bevat: Kruuzemuntje, p. 47-73.

4e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden : A.W. Sijthoff, 1877. p. 47-73. Met 8 andere novellen.

5e druk in: Overbetuwsche novellen. Amsterdam : Gebr. Koster, [1880]. p. 47-73. En Oan 't kleine revierke en Van binnen en van buiten.

6e druk in: Romantische werken: vertellingen en schetsen, deel 13. Amsterdam : D. Noothoven van Goor, 1881. p. 102-122.

7e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1881. 6e druk. p. 289-309. Vijftigcents-editie, no. 18.

8e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1885. 7e druk. p. 289-309. Vijftigcents-editie, no. 18.

9e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1900. 9e druk. p. 289-309. Vijftigcents-editie, no. 18.

10e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1900. 10e druk. p. 289-309. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

11e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1903. 11e druk. p. 289-309. Vijftigcents-editie, no. 18.

12e druk in: Leidsche herdrukken, nr. 1. Leiden : A.W. Sijthoff, 1905. p. 59-78.

13e druk in: Stemmen onzer eeuw. Jrg. 2, 1906. 2 afl.

14e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriegende kriegske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeversmij., ca. 1935. 12e druk. Romantische werken. p. 289-301.

15e druk in: Boeken van toen. Den Haag: De wereldkroniek, 1941.

16e druk in: Schoeffele ien de hof : Betuwsche vertellingen. Nijmegen : Drukkerij Trio, 1980. p. 47-64. Bewerkt door Thijs van Woerkom.

17e druk in: Driels oud neis, jrg. 5, no. 1, april 2018. p. 2- 28. Met afb.

	Bladz.
DOZY (G J.), De Hongaarsche kwestie	1, 77
BUYS BALLOT (Dr.), De beteekenis van het water in de huishouding der natuur.	24
CREMER (J. J.), Het Kruuzemuntje.	52
BJÖRNSTJERNE BJÖRNSEN, De Jonggehuwden. Naar de vijfde Deensche uitgaaf, vertaald door Brondahl.	101
VOS (Dr. C. M.), Fritz Reuter	135, 199
De gesloten deur in Italië. Brief van een Engelschman in Londen.	186
SIAMEESCHE LEGENDE.	197
CORONEL (Dr. S. Sr.), Jeugdige fabriekslaven in Engeland	247
BURGER (Dr. D.), De oudste geschiedenis in Gricckenland.	272
REES (Mr. O. van), Willem Usselinx.	279
HONIGH (C.), De metamorphosen van Parijs. (Eene bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis dier stad)	312
VRIES VAN HEIJST (B. G. de), Hoe Willem van Normandië voor Ely het hoofd stiet. (Uit Ch. Kingsley's Hereward the wake.)	324
KOK (A. S.), Alexander Manzoni.	345
TJADEN MODDERMAN (Dr. R. S.), De kleur van het water	363
OPZOOMER (Mr. C. W.), De vesting G. Fritz Reuter naverteld.	370

KRUUZEMUNTJE.

EEN TEEKENING MET DE PEN.

DOOR

J. J. CREMER.

Daar blinkt een vroolijk zonnetje op het geveltje eener kleine armoedige hut. 't Is een zeer armoedig bouwvallig hutje. 't Geveltje is van steen. Ja, maar hoe ze op elkander blijven de steenen, dat begrijpt zoo min de storm die in het najaar giert, als de kou die 's winters door de open voegen, zijn scherpe pijlen in het hutje zendt. 't Is erg erg bouwvallig dat hutje. 't Lage stroodak dat rust op vermolmde bindten, is groenachtig zwart en schier geheel vergaan. Als 't regent dan drupt en lekt het water langs de ingezakte stroowissen op het lage zoldertje, zoodat de binnenmuur heelemaal nat wordt, en de bedsteden ook en — da's arg; Arie kan d'r wel tegen, moar veur 't kleine ding en veur grootmoeder is 't arg.

Grootmoeder is rimmetick, veur de ouwe ziel is 't heel arg! Maar zie, 't zonnetje blinkt nu vroolijk op het geveltje, en 't geveltje ziet er in zijn zomertooi, nu zelfs bevallig uit. Immers, de slanke wingerd zendt zijn sierlijke ranken naar het stroodak heen, en beschauwt met zijn hel verlichte frisch groene blaren, ten

grootje óvergrootje wier !!! Och harrejennig ! allegoar die ze veurbij riejen bleiven stoan; sommigen nemen den hoed af, en ander kieken asof ze denken: Kiek grootje ien 'en koets! — Joa minsen: grootje ien 'en koets met al wat heur lief is!

't Gaf Anneke 'en vreind gevuul toen ze doar nog 'ens veur de gruuene toafel kwiem woarachter burgemeister Lus — 'en bietje ouwer — moar anders nog krek zat as tien joar gelêjen, en de secretoaris Hoefzoetnagel gunder, oan de lessenaar, met den rug noar 'em toe.

En 't scheen ditmaal voor burgemeester Lus geen „moejelijk geval” te zijn; ten minsten zijn aanhef luidde: „'t Is mij een aangename taak.”

Hoefzoetnagel kwam met 'en boek en wees met zien neus woar Anneke schrieven most, vlak onder Willems noam, tot twee keer toe.

En de karkklok luidde, en ien de kark wier 't alles bezêgeld; maar, toen de goeje beste dominé, die zoo'n bietje van den ouwen stempel was, onder veel dat gepast en hartelijk mocht heeten, toch ook als naar gewoonte van de eeuwige verdoemenis sprak, en de harten zijner kudde bij steenen vergeleek — toen dacht Willem aan den steen die ie van Anneke kreeg en altied op zak had, en had wel willen roepen: Moar ik heb 'en vuursteen dommenei! Alêvel, te roepen dat goeng niet, moar hebben is hebben en da's 'et veurnoamste.

En bij 'et thuus komen toen ze uit de koets stapten, stonden de lui van 't huus allegoar met blommen ien de hand, en hing er vlak boven de deur van 'et tuinmanshuus en loverkrans, woar binnen ien geschreven stond: Leve Willem en zijn Kruuzemuntje!

April 1866.

Nieuwe Rotterdamsche courant, 16 december 1866:

*— Cremers *Kruuzemuntje*, — met waar
genoegen hebben de lezers van de *Vaderl. Letteroefeningen* die Betuwsche novelle, in het eerste
nommer van dezen jaargang voorkomende, zeker
begroet, en innig genoten bij het lezen van
dat naïve verhaal, dat zoo sterk spreekt tot
ieders gemoed. — Maar wie van hen, die het
gelezen hebben, gister avond de soiree van
Jan van Beers bijwoonde, genoot zeker dub-
bel, even als zij, die er nog geen kennis mede
maakten, toen men het *hoorde* lezen, door een
der niet werkende leden; zóó als het daar
gelezen werd, begreep, gevoelde men bij me-
nige passage eerst regt goed, welken diepen
zin door den onnavolgbaren verhalen in die
lieve vertelling was gelegd.

Met regt werd dan ook, bij de sluiting der
vergadering, die voordragt de kroon van den
avond genoemd, hoewel de twee werkende
leden, die vooraf in de tweede afdeeling optra-
den, door de voordragt van Johanna, — ver-
gissen wij ons niet een vers van een der
leden — en van Eduard III voor Calais, hun-
nen goeden naam op nieuw eere aandeden.
In de eerste afdeeling gaf een drietal nieuwe
leden voor het eerst in eene openbare ver-
gadering welgeslaagde proeven van de ge-
maakte vorderingen, door het voordragen van
een dramatische schets in 5 tafereelen, geti-
teld: *de goede geest*.

Er is, gelooven wij, geen tweede in Nederland, die Cremers talent van voordragen bezit, inzonderheid wanneer hij een zijner eigene zoo meesterlijk in de details geschetste betuwsche novellen tot zijn onderwerp heeft gekozen. Daarvan gaf hij gisteren avond weder het bewijs toen hij in Musis Sacrum met zijn *Kruuzemuntje* optrad, eene teekening met de pen, gelijk hij het noemde, en waarin zijne zeldzame gaaf om het boerenleven naar de natuur weêr te geven op nieuw bleek. Maar terwijl hij ons dat eenvoudige leven schetst, weet hij ook door zijne menschkundige opmerkingen onze gedachten op iets hoogers te vestigen dan op betuwsche boeren. Zijne aanschouwelijke tafereeltjes geven tevens iets te denken en te gevoelen en de lachwekkende, maar toch ook getrouwe details zetten aan zijne voordragt een vrolijk karakter bij, dat de hoorders aangenaam bezig houdt.

De intrigue van zijne laatste betuwsche novelle is in een paar woorden mede te deelen. Het tienjarig dochttertje van een armen landbouwer wordt onregtvaardig behandeld door den veldwachter en tracht hem toch op zijn sterfbed nog wel te doen. Maar die eenvoudige gedachte heeft Cremer zoo plastisch voorgesteld, en zijne personen, zijn grootmoeder, zijn burgemeester en diens klerk, zijn veldwachter en voor een deel ook de kleine *Kruuzemuntje* zelf, zijn zoo naar het leven geschilderd, dat men aan geen intrigue denkt en met onafgebroken aandacht de beschrijving van de details volgt. Het voorlezen van het sprookje, de zieke grootmoeder, het zoeken naar den appel, het verhoor bij den burgemeester, het gebed voor het sobere maal, het bezoek van den baron van Swiet, de nieuwe schoentjes, en vooral grootje in de koets, zijn schilderijtjes zoo als alleen Cremer ze kan geven en zoo als hij alleen ze kan voordragen.

Ook het tweede verhaal: de klompenmaker, die naar den post van voorzanger dingt en wien door den predikant de vraag ter beantwoording gedaan wordt hoe de vader van Cham heet, werd aardig verteld en wekte door de wijze waarop de boer werd voorgesteld den algemeenen lachlust bij de zeer talrijke toehoorders, die dezen vijfden kunstavond van den heer Bolt bijwoonden.

Is humor die kunstkracht, welke gelijktijdig tot schreijen en lachen noopt, den tranen met den glimlach, deze met den tranen vermengt en verbreedert, dan heeft Cremer gisteren avond door zijn nieuw letterkundig voortbrengsel en de eigenaardigheid zijner voordracht het bewijs geleverd, dat hij — alsof wij het nog niet wisten — een humorist van den echten stempel is. En wel, niet zoo als velen, een gezocht, maar een eenvoudig humorist, een humorist *sans le savoir*. De gave hem geschenken is die, waarvoor de Franschen alleen maar — zonderling physiologisch verschijnsel op taalkundig gebied — het woord hebben, *saisie-tril*; zoodra die reuze maar trilt, neemt haar toen den vorm van landlieden en kinderen aan, de geschiktste voorwendsels om zijne beelden en gewaarwordingen in te kleeden.

Leest heugt best, anders zou ik haast durven vragen, of *Kruisewandje* niet Cremers meesterstuk is, om reden er zijne hoedanigheden hare volledigste, reinste, verhevenste uitdrukking in bereiken. Te wijzen op de verdiensten van het juweeltje, op al het fijne gevoel, dat er in heerscht, al de delicate bijzonderheden, waarvan het weeselt, de miniatuurvorkjes, die er in schitteren, de zachte, vertederende tinten, de natuurlijke overgangen en afwisselingen, de als in het voorbijgaan achtereens daarheen geworpen, somtijds verhevenste bedorvingen, zou het publiek beleedigen zijn, dat een wel zeer wel-sprekend bewijs leverde van de achting, die het Cremers talent toedraagt, door zich niet te laten afschrikken zich in zoo grooten getale in een zoo onwaardig hal — den naam van zaal onwaard — te willen komen te samen pakken.

Misochien had het verhaal behooren te eindigen bij de rege evangelische aanmerking, dat de buurvrouwen het van het kind al heel onnoozel vonden een man, die in delirium tremens ligt, kruisemunt te willen voeren, maar dat om dit te willen en, even als Willem, die reden te vatten, men juist een kind moest zijn, doch een verhaal dient immers den toehoorders, zullen ze geheel bevredigd naar huis gaan, een ontknooping aan te bieden.

Het verhaal, verzekert men, is gedrukt; deze omstandigheid is rechte voor niemand een reden geweest om thuis te blijven. Stakken van andere schrijvers kan men even goed aan 't loekje van den haand lezen, Cremer moet men *lees*, want Cremer is dalibel kunstenaar. Al zijne personen doet hij met de strengste objectiviteit en de beknoptste hulpmiddelen voor uwe oogen leven; aan zijne vingers kleeft een landschap, op zijn gelaat zetelt een karakter; zijn neidzaam krachtig en buigzaam spreekorgaan vertegenwoordigt alle leeftijden met de meest juiste en nooit falende intonatie, en men zal, Europa rondreizende, voorreker meer dan omge even schoone kunstuiting toejuichen, maar met Cremer, ongedoend gebleven, — wie heeft het gewaagd hem ten onzent na te bootsen? — met Cremer komt men welc thuis.

J. K.

H. B., 19 februari 1867.

Cremers Kruuzemuntje.

Is humor die kunstkracht, welke gelijktijdig tot schreien en lachen noopt, den traan met den glimlach, dezen met den traan vermengt en verbreedert, dan heeft Cremer door zijn nieuw letterkundig voortbrengsel en de eigenaardigheid zijner voordracht weder het bewijs geleverd, dat hij — alsof wij het nog niet wisten — een humorist van den echten stempel is. En wel, niet zooals velen, een gezocht, maar een eenvoudig humorist, een humorist sans le savoir. De gave hem geschonken is die, waarvoor de Franschen alleen maar — zonderling physiologisch verschijnsel op taalkundig gebied — het woord hebben, naïveteit; zoodra die ééne snaar bij hem trilt, neemt haar toon de taal van landlieden en kinderen aan, de geschiktste voorwendsels om zijne beelden en gewaarwordingen in te kleeden.

Lest heugt best, anders zou ik haast durven vragen, of **Kruuzemuntje** niet Cremers meesterstuk is, om

reden er zijne hoedanigheden hare volledigste, reinste, verhevenste uitdrukking in bereiken. Te wijzen op de verdiensten van het juweeltje, op al het fijne gevoel, dat er in heerscht, al de delicate bijzonderheden, waarvan het wemelt, de miniatuurvonkjes, die er in schitteren, de zachte, verteederende tinten, de natuurlijke overgangen en afwisselingen, de als in het voorbijgaan achteloos daarheen geworpene, somtijds diepste bedoelingen, zou het publiek beleedigen zijn, dat een wel zeer welsprekend bewijs leverde van de achting, die het Cremers talent toedraagt, door zich niet te laten afschrikken zich in zoo grooten getale in een zoo onwaardig hol — den naam van zaal niet verdienende — te willen komen te zamen pakken.

Misschien had het verhaal behooren te eindigen bij de recht evangelische aanmerking, dat de buurvrouwen het van het kind al heel onnoozel vonden een man, die in delirium tremens ligt, kruisemunt te willen voeren, maar dat om dit te willen en om, evenals Willem, die reden te vatten, men juist een kind moest zijn; doch een verhaal dient immers den toehoorders, zullen ze geheel bevredigd naar huis gaan, eene ontkenning aan te bieden?

Het verhaal, verzekert men, is gedrukt; deze omstandigheid is echter voor niemand eene reden geweest om thuis te blijven. Stukken van andere schrijvers kan men even goed aan 't hoekje van den haard lezen, Cremer moet men hooren, want Cremer is dubbel kunstenaar. Al zijne personen doet hij met de strengste objectiviteit en de beknoptste hulpmiddelen voor uwe oogen leven; aan zijne vingers kleeft een landschap, op zijn gelaat zetelt een karakter; zijn zeldzaam liefelijk en buigzaam spreekorgaan vertegenwoor-

digt alle leeftijden met de meest juiste en nooit falende intonatie, en men zal, Europa rondreizende, voorzeker meer dan eene even schoone kunstuiting toejuichen, maar met Cremer, ongedeerd gebleven — wie heeft het gewaagd hem ten onzent na te bootsen? — met Cremer komt men weer thuis.

uitstekendst gevolg — heeft aangewend in het belang eener goede zaak, die geldelijke ondersteuning behoefde. De heer Cremer mag daarom doen, wat men in een ander niet wel zou dulden, hij mag namelijk optreden met een reeds bekend product van zijn pen, nieuw als hij het ons laat voorkomen door de kracht van stem en gebaren. Die wondergave des heeren Cremer hebben de leden van **Oefening kweekt kennis** jl. Maandag avond zich weder zien ontplooijen, toen hij het roerend bevallig verhaaltje, in het Januarij-nummer der *Vaderlandsche Letteroefeningen* opgenomen, en *Kruuzemuntje* getiteld, voor een zeldzaam talrijk gehoor vertolkte.

Daar we ons geen letterlievend lezer kunnen voorstellen, die de „van ouds bekende” *Letteroefeningen* niet geregeld leest, zullen we ons van breedvoerige mededeelingen omtrent de geschiedenis der jeugdige heldin van dit innig lief vertelseltje onthouden, en ons bepalen met te doen uitkomen, hoe ook weder deze eenvoudige schildery naar het leven een niet alledaagsch talent verraaft. Niet alleen toch de aanminnige figuur van *Kruuzemuntje*, maar ook die van haar grootmoeder en vader, zoomede van den barbaarschen veldwachter, zijn verdienstelijk gemaald en het geheel is met zulk een waas van frischheid en natuurlijkheid overtoogen, dat we onwillekeurig geneigd worden den heer Cremer, in letterkundigen zin, een natuurschilder bij uitnemendheid te noemen. Het was daarenboven eene gelukkige gedachte van den bekwamen novellist om in zijn *Kruuzemuntje* de groote waarheid in het licht te stellen, dat alleen in een kinderlijk gemoed die liefde kan leven en zich ontwikkelen, welke allen en alles omvat, en kwaad met goed kan vergelden, zoodat we — zal het goed met ons zijn — kinderharten moeten blijven ronddragen, ook tot in den hoogsten ouderdom.

Geen wonder dan ook, dat het lieve kind, dat haar grootmoeder zoo zorgvuldig verpleegt en de lieveling van het geheele dorp blijkt te wezen, ook al beveiligt dat haar niet tegen den verraderlijken aanval van den onbarmhartigen veldwachter, weldra ook het *enfant chérie* der toehoorders geworden is, zoodat zij letterlijk in den angst zitten als de kleine kruisemunt-plukster, beschuldigd van diefstal van ooft, voor den Burgemeester terecht staat. Niet weinig verligt gevoelen allen zich als ze vrijgesproken huiswaarts keert, waar grootmoeder haar in groote

Vervolg:

bezorgdheid wacht. Het tafereeltje, waar zij met haar wonderplant haar lijdenden vervolger ter hulp wil komen, is onbeschrijfelijk aantrekkelijk, niet alleen om den diepen zin, maar ook om het koloriet.

We zijn zeker de uitdrukking van aller meening, wanneer we getuigen, dat de heer Cremer ook ditmaal zijne hoorders niet teleur stelde, en dat, zoo *Oefening* in het afgelopen genootschapsjaar zijne leden nu en dan, onder het gehoor van een minder boeiend spreker, aan vervelingskramp deed lijden, deze kruisemunt daartegen een uitstekende remedie heeft opgeloverd, zoodat we vervelingskrampvrij het vaarwel konden aanhooren, dat ons door den ijverigen voorzitter van het genootschap, in eenige bezielde dichtregelen met nog jeugdig vuur werd toegeroepen. Herinnerde de heer S. J. van den Bergh ons, dat het nu het 22ste afscheid was, hetwelk hij *Oefening's* leden toezong; we gelooven, dat hij aan zijne lier nu zeker niet minder krachtige toonen wist te ontlokken als vóór 22 jaren, in diepte van levens- en wereldopvatting als de dichter — we doelen hier nu niet bepaald op zijn zangerig gelegenheidswoord van Maandag avond — onloochenbaar gewonnen heeft. Wij zijn ongetwijfeld veler tolk, wanneer we den wensch uiten, dat *Oefening kweekt kennis* — dat tot hiertoe zoo min als zijne voorzitter onder de mokerslagen van een meer geducht dan grondig kriticas bezweek — nog lang in den heer v. d. Bergh een voorganger moge bezitten, wiens levenslust het is het schoone en goede met alle kracht te bevorderen.

Leydse Courant, 13 december 1867:

HET KRUUZEMUNTJE.

Voordracht van J. J. CREMER,

DINSDAG *zeventien* DECEMBER,

in de Stads Geheerzaal, aanvang te *seven* uren 's avonds.

Toegangkaarten (ad *f* 1 per persoon) te verkrijgen bij de Heeren SCHREUDER & VAN BAAK, Nieuwe Rijn, en aan het Locaal op den avond der Spreekbeurt.

Er kunnen plaatsen besproken worden tegen betaling van *tien* Cents.

G. VAN GORKOM.

J. H. MARONIER.

W. PLEYTE.

Nieuwe Rotterdamsche courant, 31 januari 1868:

Op Vrijdag 7 Februarij a. s.,
des avonds ten 8 ure,
 zal door den Heer **J. J. CREMER** uit 's *Hage*,
 in de Zaal der *Maatschappij tot Nut van 't Alge-*
meen, de voordracht plaats hebben zijner
Betuwsche Novelle
'T KRUUZEMUNTJE,
 nimmer alhier door den Schrijver voorgedragen.
Inteekenlijsten liggen van heden tot en met
Woensdag 5 Februarij a. s. bij de Boekhande-
 laren **M. J. MENSING**, Hoogstraat; **M. WIJT**
 & **ZONEN**, Beursplein, en aan het Lokaal der
Maats. Tot Nut van 't Algemeen. (2182)

Opregte Haarlemsche courant, 22 februari 1869:

De Heer J. J. CREMER
 stelt zich voor, op Donderdag den 4^{den} Maart,
 des avonds ten half 8 ure,
 in den **Nieuwen Schouwburg**
 te Haarlem,
VOOR TE DRAGEN:
KRUUZEMUNTJE EN JAN PIER EN KLOAS.
 Toegangkaarten zijn bij den kastelein en bij den Heer
 Boekhandelaar **VAN ASPEREN v. D. VELDE** te bekomen.

Opregte Haarlemsche courant, 11 december 1869:

VOORDRACHTEN TE SCHAGEN.
Eerste VOORDRACHT op **Dinsdag 14 De-**
cember 1869, in het Locaal van den Heer *A. Knik-*
ker, des avonds ten 7 ure 15 min. *precies.*
 De Heer **J. J. CREMER** zal voordragen de Novellen
Kruuzemuntje en *Jan Pier en Klaas.*
 Roode toegangkaarten geldig.

In 1870 verschijnt Kruuzemuntje met enkele andere novellen in boekvorm:

Amsterdam, D. Allart. fol. (blz. 417—432 in 2 kol.) Per afl. f 0.10
 CREMER (J. J.), **Kruuzemuntje** en andere vertellingen. Leiden, A. W.
 Sijthoff. br. 12°. (128 blz.) f 1.25
 FROST (E. C.) **Trinkoek**. Vervolging beschrijving van het tuinwerk

EN ANDERE

DOOR

Noni-plant
N. & S. 1890.

I N H O U D.

	Bladz.
KRUUZEMUNTJE	1.
HET JAWOORD	57.
VAN BINNEN EN VAN BUITEN.	71.
OP DEN ZOLDER.	95.

Nieuws van den Dag, 24 januari 1874:

De Heer Cremer zal aanst. Woensdag in Odéon lezen en dan iets nieuws en iets ouds voordragen. Wij verwachten zoowel voor zijn welbekend *Kruuzemuntje* als voor 't *Erste Kiend*, waarvan onze stadgenooten de *primeur* krijgen, een even groote belangstelling als gewoonlijk dien geliefkoosden spreker te beurt valt.

Nieuws van den dag, 30 januari 1874:

Cremer gaf ons gister en avond in Odéon zijn wel gedrukt, doch nog niet voorgedragen vers „t Erste Kiend,” dat ons niet beviel, maar gelukkig ook zijn „*Kruuzemuntje*,” dat ons nog weer voor de zooveelste maal boeide. De burgemeester en de adspirant-koetsier waren weer voortreffelijk. Wij blijven dus bij ons reeds vroeger uitgesproken gevoelen, dat Cremer zich onzenthalve niet behceft in te spannen om ons iets nieuws voor te dragen. De oude bekende novellen zijn en blijven ons 't liefst.

Nieuws van den dag, 5 april 1877:

Nieuwe, geïllustreerde uitgave van de Overbetuwsche Novellen en Vertellingen van J. J. CREMER.

GRIETJE OP 't HÖNINGS-ARF. — 't KRIEKENDE KRIEKSKE. — OP DE KNIHORST. —
't BLINKENDE HOANJE. — BRUUR JOAPIK. — OAN 't KLEINE REVIERKE. — 't PAUWE-
VEERKE. — **KRUUZEMUNTJE**. — VAN BINNEN EN VAN BUUTEN. — OP DEN ZOL-
DER. — MIJN OUDE JAKOB. — EEN OUDEJAARSAVOND. — TONEN IN DEN
NIEUWJAARSMORGEN. — HET JAWOORD. — ENZ. ENZ.

Aangemoedigd door de gunstige wijze, waarop de verschillende vorige edities van
CREMER'S Overbetuwsche Novellen en andere Vertellingen door het
publiek ontvangen werden, heeft de Uitgever, nu de vorige drukken zijn uitverkocht,
daarvan eene nieuwe uitgave ter perse gelegd, geïllustreerd met Platen van den
Heer G. J. BOS. Ze verschijnt in afleveringen van 2 à 3 vel druks en zal compleet
zijn in 25 afleveringen met 16 Platen. Elke aflevering kost bij intekening
slechts 25 Cents. (6354)

De intekening is in iederen Boekhandel opengesteld.

Provinciale Noordbrabantsche en s Hertogenbosche courant, 24 november 1877:

CREMERS beroemde Novellen,

in tien deelen, geheel nieuwe uitgave, on-
opengesneden. *Overbetuwsche*: 1. Grietje op
't Höningsarf, 't Kriekende Kriekske, 40 ct.
— 2. Op de Kniehorst, 't Blinkende Hoantje,
40 ct. — 3. Bruur Joapik, 't Pauweveerke,
40 ct. — 4. **Kruuzemuntje**, Van binnen en
van buiten, Oan 't kleine Revierke, 40 ct.
— *Novellen*: 1. Op d. zolder, Portretten, 40
ct. — 2. Winteravond, Mijn oude Jacob,
Wouter Linge, Wat vader Harmen vertelt,
40 ct. — 3. Oudejaarsavond, Tonen in d.
Nieuwjaarsm., 6 schetsen, 40 ct. — 4. Arme
Samuel, 40 ct. — 5. Kees Springer, 40 ct.
— 6. Driemaal gezien, Wat ik hoorde, enz.
Naar omhoog, Het jawoord, 40 ct. Deze
tien zeer nette deelen te zamen, geheel nieuw,
voor slechts f 3.

Rotterdamsche courant, 8 juni 1880:

Door A. W. SIJTHOFF te *Leiden* worden uitgegeven de volgende werken van

J. J. Cremer:

Distels in 't weiland. Grietje op 't Hönings-arf. — 't Kriekende Kriekske. — 't Pauweveerke. — Op de Kniehorst. — Bruur Joapik. — 't Blinkende Hoanje. — Oan 't kleine Revierke. Met platen. Gebonden in 4° prachtband en verguld op snee f 8.90.

Overbetuwsche Novellen. Grietje op 't Hönings-arf. — 't Kriekende Kriekske f 0.50.

Overbetuwsche Novellen. Op de Kniehorst. — 't Blinkende Hoanje. f 0.50.

Overbetuwsche Novellen. Bruur Joapik. — 't Pauweveerke f 0.50.

Overbetuwsche Novellen. Oan 't kleine Revierke. — **Kruuzemuntje.** — Van binnen en van buuten f 0.50.

Novellen en Vertellingen. Op den zolder. — Portretten f 0.50.

Novellen en Vertellingen. Een winteravond. — Mijn oude Jakob. — Wouter Linge. — Vader Harmen f 0.50.

Novellen en Vertellingen. Een oudejaarsavond. — Tonen in den nieuwaarsmorgen. — Zes schetsen in ééne lijst. f 0.50.

Novellen en Vertellingen. Kees Springer in de kerk. — Kees Springer buiten de kerk f 0.50.

Novellen en Vertellingen. Arma Samuel f 0.50.

Novellen en Vertellingen. Drie-maal gezien. — Wat ik hoorde en zag in den spoorwagen en binnen de wachtkamer. — Naar omhoog. — Het jawoord f 0.50.

Novellen en Vertellingen. Met 8 plaatjes. Gebonden en verguld op snee. f 2.50.

Overbetuwsche Novellen. Met 8 plaatjes. Gebonden en verguld op snee. f 2.50.

Overbetuwsche Novellen en andere Vertellingen. Met 16 plaatjes. Gebonden en verguld op snee . . . f 4.50.

Nieuws van den dag, 16 juni 1880:

Voor Oud en Jong, voor Arm en Rijk, voor Groot en Klein, voor Jan en Alleman.

Voor den spot goedkoopén prijs van slechts f2 50 in plaats van f 5, zooals ze overal kosten, bieden wij aan 10 deelen **Novellen en Vertellingen van J. J. CREMER**. Inhoud: 1. Grietje op 't Hönigs arf, 2. 't Kriekende Kriekske, 3. Op den Kniehorst, 4. 't Blinkende Haonje, 5. Buur Jaopik, 6. 't Paauweveerke, 7. Een Winteravond, 8. Mijn oude Jacob, 9. Wouter Linge, 10. Wat vader Harmen vertelt, 11. Kees Springer binnen de Kerk, 12. Kees Springer buiten de Kerk, 13. Op den Zolder, 14. Portretten, 15. Oan 't kleine revierke, 16. **Kruuzemuntje**, 17. Van Binnen en van Buuten, 18. Een Oudejaarsavond, 19. Tonen in den Nieuwjaarsmorgen, 20. Zes schetsen in eene lijst, 21. Arme Samuel, 22. Drie-maal gezien, 23. Wat ik hoorde en zag in den Spoorwagen enz., 24. Naar Omhoog, 25. Het Jawoord.

Niettegenstaande deze buitengewone prijsvermindering, ontvangt ieder besteller hierbij Cadeau de magnifique Oleographie de **schoone Italiaansche Vrouw** en 2 groote quarto Prentenboeken voor de Jeugd. Naar buiten tegen toezending van Postwissel waarop moet staan »voor **CREMER'S Novellen**«, wordt dit magnifique aanbod dadelijk afgeleverd. Men bedenke wel **CREMER'S Novellen en Vertellingen** komen nooit weer, de gevierde Novellist is helaas overleden. Wie een eer wil bewijzen aan zijne nagedachtenis, verzuime niet van deze zeldzame gelegenheid gebruik te maken. Bij **GEBROEDERS KOSTER, Le-liegracht, Amsterdam.** (4739)

Tubantia, 30 november 1881:

Arrondissements Nieuws.

Enschede, 29 Nov.

Gisteren avond trad in de concertzaal der groote Societeit alhier voor een zeer talrijk publiek als Nutsspreker op de heer P. H. Lamberts Jr. van Amsterdam. Vóór de pauze droeg de geachte spreker voor een der Betuwsche novellen van J. J. Cremer, getiteld: **Kruuzemuntje**. Zoowel wat stemverandering, karakteropvatting en gebaren betreft, wist de gevierde spreker het publiek zoozeer te boeien, dat men wel eene speld in de zaal zou hebben kunnen hooren vallen, welke stilte echter dikwijls door daverende applaus werd afgebroken.

Na de pauze droeg spreker eerst eenige lui-mige gedichtjes voor, getiteld: 1. *Eene Sunter-kloassurprise*. 2. *De eerste lokkemetief*. 3. *Een huiselijk tafereeltje*. 4. *De massemat*. Daarna nog eene novelle van Cremer, getiteld: *Jan, Pier en Kloas*. Een oud vertelseltje, nog eens verteld.

Arnhemsche courant, 20 oktober 1884:

* **Zalt-Bommel.** 16 Oct. Het Volksbondshuis van de Werkliedenvereniging »Hulp naar Vermogen" handhaafde ook gedurende de kermis zijn goeden naam en beantwoordde volkomen aan zijn doel. Het werd zeer druk bezocht. Bij de bals en concerten waren dikwijls ruim 200, soms 300 bezoekers bijeen. De politie kon hare werkzaamheden uitsluitend bepalen tot de plaatsen waar »vergunning" was. Bij de meest ongedwongen pret heerschte steeds de meest volkomen orde.

De leden der tooneelvereniging uit de werklieden maakten zich opnieuw verdienstelijk, ditmaal door de opvoering van »Conservatief en Liberaal", dat eenvoudig, vlug en natuurlijk werd afgespeeld. Afzonderlijke voordrachten werden daarna met veel succes gehouden. Het was een genot ze bij te wonen, ook om het genoegen dat zij gaven.

De gewone wekelijksche samenkomst tot het bespreken van onderwerpen, liefst door de leden zelf, aan de orde gesteld, was de laatste keeren aan het jubilé van dr. Beets gewijd. De voordracht van stukken uit de Camera Obscura en de gedichten bewees — indien nog noodig — dat Smit Kleine gelijk had in zijn beweren, dat ook onze werkmán wel degelijk hart heeft voor poëzie. In de kermisweek trok Cremer's **Kruuzemuntje** de meerderheid van de gewone hoorders.

Leeuwarder Courant, 16 november 1896:

ZAAL-VAN DER WIELEN.
Maandag 23 Nov. 1896,
's avonds 8 uur,
LEZING
VAN DEN HEER
J. N. BRESSON.
Voordracht van:

1. **Kruuzemuntje**, van J. J. CREMER.
2. **Hoe er oproer kwam**, van F. HAVESCHMIDT.
3. **Isaac in de beesten**, van JUSTUS VAN MAURIK JR.

Entrée voor een Heer f 0.75.
 " " eene Dame, 0.50.
De inteskeningslijst zal circuleeren.

Arnhemsche courant, 17 juli 1905:

— Bij A. W. Sijthoff te Leiden is verschenen :
no. 1 van Leidsche herdrukken, drie der Over-
Betuwsche vertellingen van J. J. Cremer, nl. :
't Pauweveerke, 't Kriekende Kriekske en **Kruuze-
muntje**. Jammer dat het aardige boekje met
zoo'n kleine letter gedrukt is.

Nieuws van den dag, 18 juli 1905:

No. 1 van deze herdrukken brengt drie Overbe-
tuwsche Vertellingen van Cremer: 't Pauweveerke —
't Kriekende Kriekske — **Kruuzemuntje**.

Drie van zijne mooiste en fijnste schetsen. Men leze
of herleze ze eens. Wie ze niet kent — duizenden jon-
geren misschien — zal verbaasd staan van dezen ge-
voelvollen humor, van deze fijne observatie, van deze
bondigheid. Ze zullen verbaasd staan, want humo-
ristisch en is er tegenwoordig niet één; bondigheid
is evenmin bekend, en de observatie meent men
tegenwoordig eerst ontdekt te hebben.

Wie ze wel kent, zal ook genieten, vooral als hij
zich daarbij kan voor den geest brengen hoe Cremer
ze met zijn fluweelen stem voordroeg.

Algemeen handelsblad, 21 juli 1905:

A. W. Sijthoff te Leiden begint, à l'instar
van de „Zwolsche“, een reeks „Leidsche Her-
drukken“, een buitengewoon goedkoop uit-
gaafje, dat misschien wel mede zijn ontstaan te
danken heeft aan het plan om goedkoope lec-
tuur uit te geven van den heer L. Simons. In
het eerste deeltje, dat verschenen is, vinden wij
drie vertellingen van J. J. Cremer, „'t Pauwe-
veerke“, „'t Kriekende Kriekske“ en „**Kruuze-
muntje**“, de bekende lieve, och, misschien wel
wat te lieve maar toch zoo aardige vertellingen,
waarvoor indertijd op de Amsterdamsche H.
B. S. de heer Hagedoorn, die ze ons voorlas,
ons jongens wist te winnen.

Voor den prijs ziet dit boekje er werkelijk
nogal goed uit. Wel is de afstand tusschen de
regels wat klein, maar de letter is duidelijk.

Nog drie deeltjes met novellen van Cremer
worden toegezegd; verder werken van Van

De tijd, 16 januari 1906:

Inhoud: „Stemmen Onze Eeuw.”

De politieke toestand, door A. C. A. van Vuuren.
— Sint Agnes, door Felix Rutten. — De strijd in
de school III (slot), door J. F. Besters. — De
Familie Alberding-Thijm gevierd, door Alph.
Laudy. — Kunst en Archaeologie door T. — W.
A. Mozart, door Ant. Averkamp. — Verhalen en
Schetsen. J. J. Cremer, **Kruuzemuntje** II (slot)
— Hier en Daar. — Uit Tijdschriften. — Het
Feestnummer der Dietsche Warande. — Krakelin-
gen. Minister Kraus pakt z'n koffers, door
Multavidi. Feuilleton. Het orgel van Alexander.
Humoreske.

Twentsch dagblad, 8 november 1926:

Jeugd-Amusement, Enschede.

WOENSDAG 10 NOV. 's avonds 7.30 uur in „ONS HUIS”

„KRUUZEMUNTJE”!

Tooneelspel in 3 Bedrijven, bewerkt naar het juweeltje
uit: „CREMER'S OVERBET. NOVELLEN”.

➡ In de titelrol NETTA DE RUITER. ➡

— Als gast de bekende Ensched. Komieken: —

de Heer LEERKOTTE in de rol van „burgem. Lus”.
de Heer WESSELS als „Secr. Hoefzoetnagel”.

Nieuwsblad van Friesland, 4 maart 1932:

DIALECTEN.

Verleden week zijn we in de Geldersche vleiën blijven loeven.

A'j nooit van de Linge ien de Bêtuw geheard hadt, dan zou'j op 't heele ding geen arg hebben, zoo'n onneuzel schoap van 'n ding as 't is. Doch 't rivierke doorstroomt een landschap van het schoone gewest, waar de Betuwe een paradijs der heerlijkheid, de Veluwe een heuvelig en boschrijk oord vol historie en poëzie, de Achterhoek een bodem vol natuurschoon en delfstoffen biedt.

Van de Vehrwe, waar Oltmans zijn historische figuren laat ronddolen, gaven we reeds een dialectisch staaltje in 't vorige no.

Aan Hanna de Freule, Triene van 't Puttersarf, Gerrit Meeuwsen en zien zeun, de Betuwsche neef, **Kruuzemuntje** en de booze veldwachter, aan vele andere bewoners dezer schoone oorden, geschilderd door Cremer, leggen we dus maar 't zwijgen op. Zijn novellen mogen als welbekend worden verondersteld. Wordt de letterkundige waarde van die schetsen door sommige critici niet al te hoog aangeslagen, bij een goede voordracht en vertolking is er toch altijd nog publiek, dat onder de bekoring ervan komt.

Nieuwsblad van het Noorden, 15 september 1934:

Zuivere dialect-literatuur! ? De vraag, of dit wel bestaat, zal rijzen. Het antwoord is pertinent bevestigend. Scherp onderscheid kan en moet er gemaakt worden tusschen de verschillende resultaten van schrijverswerken. Een verhaal kan goed zijn, het verloop uitstekend, de pointe goed geplaatst en toch ondanks alles niet tot de dialect-literatuur behooren. Daarvoor is veel meer noodig. Vóór alles heersche kunstenaarszin. Zuivere teekening, psychologische uitbeelding moeten gepaard gaan met het door-en-door kennen van het dialect en het aanvoelen van de sfeer, die elk dialect differentieerend typeert.

Om her- en derwaarts uit het vele voor bovenstaande bewijzen te geven, J. J. Cremer bewees het met zijn „Betuwsche” en „Over-Betuwsche Novellen” (o.a. „de Reis van Gerrit Meeuwsen en zien zeun noar de Amsterdamsche karmis”, „’t Kriekende Krielske”, „Kruuzemuntje”). Sterker bewijzen leverden later de gebroeders Halbertsma voor het Friesche dialect, dat in vele opzichten in een uiterst-gunstige positie verkeert, omdat het naast vele kleinere, plaatselijke dialecten als ’t ware een Friesche taal bezit, waarvan ook de gebroeders Halbertsma zich bedienden. En om tenslotte nog een vermelding van recen-

Nieuwe Apeldoornsche courant, 2 september 1941:

WERELDKRONIEK, Redactie Wag-
genstraat 80, Den Haag.

De „Wereldkroniek” van deze week vertelt iets over de ontdekking van een schilderijtje van Jan Steen en bevat een interessant artikel over Frieslands schoonste kerkgebouw, n.l. de Martinikerk te Bolsward. Het leven van een kolibrie wordt beschreven in een bijdrage getiteld „Vliegende diamanten”, terwijl in de Serie „Boeken van toen” het aardige verhaal van Cremer „Kruuzemuntje” is opgenomen.

NRC, 23 september 1972:

nen, ook wij hadden een literatuur, vanzelfsprekend, doch men las Bartje van Anne de Vries; men las Bartje en Bartje zoekt het geluk, comme tout le monde, en men las Hilde, in die merkwaardige jaren dertig, toen de mensen die nog werk en brood op de plank hadden vooral bevestigd wilden zien dat zelfs de allerarmsten, en die zaten klaarblijkelijk in Drenthe, ver weg, nog 's Heren zegen genoten; ons is dat nooit zo opgevallen, doch wij lazen dan ook al Cremer, de oude: eigenlijk de eerste sociale schrijver; hij wilde het weleens hebben over de ellende in de 19-de-eeuwse fabrieken, nog voor dr. I. J. Bruggmans; ook was hij een steunpilaar van liberale hervormingsplannen, die mislukten doch dat terzijde; eerlijkheid gebiedt ons evenwel te bekennen dat wij zijn twee delen Anna Rooze lazen, schoon moeder 't ons verbood; ook de J. J. Cremer van **Kruuzemuntje** en Blozekriekske gold al als pornograaf. We mogen natuurlijk niet on dankbaar zijn, en de ten

NRC, 13 juni 1980:

Overal trok hij volle zalen Hij had de bijzondere gave om met zijn welluidende, buigzame stem zonder enige voorbereiding de karakteristieke eigenschappen van allerlei mensen, ja zelfs dieren na te bootsen. Jan ten Brink noemt de schets **Kruuzemuntje**, welke Cremer voortreffelijk kon voordragen, een 'immer groenende twijg aan zijn lauwerkrans'

Laatst bijgewerkt: 15 januari 2019

www.jacobcremer.nl